

Effin kommentteja tiedustelulainsäädännön 8.12.2017 julkaistuista esitysluonnoksista

Effi ry / Ahto Apajalahti
13.12.2017

Sivilitiedustelu

Poliisilain 5 a luku

Aiempi muotoilu	Uusi muotoilu	Effin kommentti
2 §:n 5 k: "valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaava toiminta"	3 §:n 5 k: "kansanvaltaista yhteiskuntajärjestystä uhkaavasta toiminnasta"	Parantunut.
(Ei muuttunut.)	3 §:n 6 k: "suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä taikka yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja uhkaavasta toiminnasta"	Ei parantunut. Perustelujen (s. 171) mukaan "uhka voisi muodostua aktiivisen toiminnan lisäksi myös laiminlyönnistä tai varsinaisen toiminnan sivuvaikutuksesta". Perusteluissa ilmaistu hyvin laaja soveltamisala ei käy ilmi varsinaisesta lakitekstissä.
2 §:n 7 k: "vieraan valtion suunnitelma tai toiminta, joka voi aiheuttaa vahinkoa ulko- tai turvallisuuspolitiikalle taikka kansainvälisille suhteille, taloudellisille tai muille tärkeille eduille"	3 §:n 7 k: "vieraan valtion toiminnasta, joka voi aiheuttaa vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille, taloudellisille tai muille tärkeille eduille"	Ei parantunut. Edelleenkin perusteluissa ei kerrota, mitä voivat olla sellaiset "taloudelliset edut", jotka oikeuttavat tiedusteluvaltuuksien (esim. telekuuntelu) käytön.
2 §:n 10 k: "kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus"	3 §:n 11 k: "yhteiskuntajärjestystä uhkaavasta kansainvälisestä järjestäytyneestä rikollisuudesta"	Parantunut hieman. Kuitenkin perustelujen (s. 173) mukaan edelleen mahdollistaa tiedusteluvaltuuksien (esim. telekuuntelu) käytön virkamiehiä ja infrastruktuurialan yritysten työntekijöitä kohtaan hyvinkin laajasti.
37 § Ilmaisukielto. Effin aiempi kommentti: "Lainkohtaan tulisi lisätä [--] momentti, jonka mukaan jokainen saa ilmaisukiellon estämättä ilmaista tiedusteluvaltuutetulle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle epäilyksensä siitä, että tiedustelulainsäädäntöä on rikottu, taikka muusta tiedusteluviranomaisen väärinkäytöksestä (whistleblower-suoja). On	38 § Ilmaisukielto. Lisätty uusi 5 mom.: "Ilmaisukiellon saanut saa 4 momentin estämättä ilmoittaa ilmaisukiellosta tiedusteluvaltuutetulle."	Parantunut hieman. Uusi 5 mom. ei kuitenkaan vielä ole whistleblower-suoja. Huom. EU:n tietosuojasetuksen kansallista toimeenpanoa koskevassa TATTI-mietinnössä on ehdotettu uuteen tietosuojalakiin 20 §:ää, jossa säädettäisiin väärinkäytöksen ilmiantaneen tahon henkilöllisyyden suojaamisesta. Vastaava sääntely tulisi omaksua

perusteltua merkitä samaan pykälään sekä ilmaisukiellon kohteen velvollisuudet että oikeudet."		tiedustelulainsäädäntöön.
43 § Tiedon luovuttaminen rikostorjuntaan	44 § Tiedon luovuttaminen rikostorjuntaan	<p>Huonontunut. Tietoja voisi edelleenkin luovuttaa rikostorjuntaan tavallisista, yleensä sakolla rangaistavista rikoksista (esim. pahoinpitely, tekijänoikeusrikos), joilla ei ole mitään tekemistä kansallisen turvallisuuden kanssa. Mahdollistaa pakkokeinolainsäädännön kiertämisen.</p> <p>Ilmoitusvelvollisuutta laajennettu muuttamalla aiempi viittaus RL 15:10 §:ään viittaukseksi rikoksiin, joista säädetty "ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta". Tämä laajentaa ilmoitusvelvollisuutta merkittävästi. Aiempi muotoilu oli parempi.</p> <p>Esitystä pitää muuttaa siten, että rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettuja rikoksia koskevan ilmoitusvelvollisuuden lisäksi tietoja saisi luovuttaa esitutkintaan ainoastaan 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettujen rikosten rangaistavaksi säädetystä valmistelusta. Muita rikoksia koskevia tietoja ei pidä saada luovuttaa esitutkintaviranomaisille.</p>
46 § Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen "...ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa."	47 § Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen "...ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa."	<p>Huonontunut. Lisätty tilanteita, joissa tiedonhankinnan kohteelle ei tarvitse tehdä ilmoitusta, ellei esitutkintaa aloiteta. Nykymuotoilu on EIT:n oikeuskäytännön vastainen. Tiedustelun kohteella oltava tosiasiallinen mahdollisuus viedä asia oikeuden tutkittavaksi. Mahdollisuutta ei ole, jos tiedustelun kohteeksi joutumisesta ei ilmoiteta. Ei ole väliä aloitetaanko esitutkintaa, yksityisyyteen puuttuminen on joka tapauksessa tapahtunut.</p>
54 § Kansainvälinen yhteistyö	57 § Kansainvälinen yhteistyö	Ei parantunut. Edelleenkin ei mitään rajoituksia tietojen

		luovuttamiseen ulkomaille. Mahdollistaa edelleen Suomen tiedustelulainsäädännön asettamien rajoitusten kiertämisen hankkimalla tietoja maista, joissa on erilainen lainsäädäntö.
--	--	--

Laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa

Aiempi muotoilu	Uusi muotoilu	Effin kommentti
6 § Tietoliikennetiedustelun käytön edellytykset: "Jos tietoliikennetiedustelun hakuehtojen käyttö ei koske pelkästään vieraan valtion tai sellaiseen rinnastuvan tahon tietoliikennettä, on edellytyksenä lisäksi, että tietoliikennetiedustelun voidaan olettaa olevan välttämätöntä tiedon saamiseksi 3 §:ssä tarkoitettusta kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta."	4 § Tietoliikennetiedustelun käytön edellytykset: "Jos tietoliikennetiedustelun hakuehtojen käyttö ei koske ainoastaan valtiollisen toimijan tai siihen rinnastuvan tahon tietoliikennettä, on edellytyksenä lisäksi, että tietoliikennetiedustelun voidaan olettaa olevan välttämätöntä tiedon saamiseksi tietoliikennetiedustelun kohteena olevasta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.	Ei parantunut. Effi ehdottaa muotoilua: "...että tietoliikennetiedustelu on välttämätöntä..."
12 § Tiedustelukielto	12 § Tiedustelukielto	Ei parantunut. Tiedustelukielto koskee vain tilannetta, jossa viestinnän <i>kaikki osapuolet</i> ovat Suomessa. Jos yksikin osapuoli on ulkomailla, tiedustelu on sallittua. Tiedustelu on sallittua myös kahden Suomen kansalaisen välisen viestinnän osalta, jos toinen kansalaisista on viestinnän tapahtuessa ulkomailla. Tiedustelu siis kohdistuu merkittävältä osin viestintään, jonka toinen osapuoli on Suomessa, sekä viestintään, jonka molemmat osapuolet ovat suomalaisia. Effin kanta on: "Esityksessä on pystyttävä perustelemaan tiedustelun hyväksyttävyyttä siitä huolimatta, että se keskeiseltä osin kohdistuu myös Suomeen ja suomalaisiin. Tältä osin perusteluja ja mahdollisesti johtopäätöksiä on arvioitava uudelleen."
17 § Tiedon luovuttaminen rikostorjuntaan	17 § Tiedon luovuttaminen rikostorjuntaan	Huonontunut. Ks. kommentit poliisilain 5 a luvun 43 / 44 §:n osalta.

Sotilastiedustelu

Laki sotilastiedustelusta

Aiempi muotoilu	Uusi muotoilu	Effin kommentti
4 §:n 6 & 7 k: "6) valtioon tai yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvista vakavista uhkista; 7) vieraan valtion suunnitelmista tai toiminnasta, joka voi aiheuttaa vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille taikka muille tärkeille eduille;"	4 §:n 2 mom.: "Lisäksi tiedustelumenetelmällä saadaan hankkia tietoa vieraan valtion toiminnasta tai muusta sellaisesta toiminnasta, joka voi vaarantaa Suomen maanpuolustusta tai vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja."	Parantunut.
8 § Syrjinnän kieltö: "Sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saa perustua ainoastaan henkilön alkuperää, kansalaisuutta, kieltä, uskontoa, vakaumusta, mielipidettä, poliittista toimintaa, ammattiyhdistystoimintaa, perhesuhteita, seksuaalista suuntautumista koskeviin tietoihin, <i>jollei tiedonhankinnan välttämättömyydestä muuta johdu.</i> "	8 § Syrjinnän kieltö "Sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saa perustua ainoastaan henkilön ikää, alkuperää, kansalaisuutta, kieltä, uskontoa, vakaumusta, mielipidettä, poliittista toimintaa, ammattiyhdistystoimintaa, perhesuhteita, terveydentilaa, vammaisuutta tai seksuaalista suuntautumista koskeviin tietoihin."	Parantunut. "Välttämätön syrjintä" ei ole enää sallittua.
	17 § Yhteistyö muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa	Uusi pykälä. Perusteluissa ei ole riittävästi selvennetty mitä nämä "yhteisöt" ovat.
18 § Kansainvälinen yhteistyö ja 119 § Tietojen luovuttaminen kansainvälisessä yhteistyössä	19 § Kansainvälinen yhteistyö, [119 § poistunut kokonaan]	Ei parantunut. Edelleenkin ei mitään rajoituksia tietojen luovuttamiseen ulkomaille. Mahdollistaa edelleen Suomen tiedustelulainsäädännön asettamien rajoitusten kiertämisen hankkimalla tietoja maista, joissa on erilainen lainsäädäntö. Lisätty 19 §:ään uusi 3 mom., jossa ulkomaalaisille sotilaille annetaan oikeus käyttää tiedusteluvaltuuksia Suomessa. Esityksestä on poistettu kokonaan 10 luku "Sotilastiedustelun tietojärjestelmä ja muut henkilörekisterit".
70 § Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu (Ei muuttunut.)	67 § Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu: "...jos muun kuin valtiollisen toimijan	Ei parantunut. Effi ehdottaa muotoilua: "...jos -- tiedustelu on välttämätöntä..."

	tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun voidaan olettaa olevan välttämätöntä tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta"	Tiedustelu voi kohdistua viestintään, jonka toinen osapuoli on Suomessa, sekä viestintään, jonka molemmat osapuolet ovat suomalaisia. Effin kanta on: "Esityksessä on pystyttävä perustelemaan tiedustelun hyväksyttävyyttä siitä huolimatta, että se keskeiseltä osin kohdistuu myös Suomeen ja suomalaisiin. Tältä osin perusteluja ja mahdollisesti johtopäätöksiä on arvioitava uudelleen."
72 § Tietoliikennetiedustelun edellyttämän kytkennän toteuttaminen	69 § Teknisten tietojen käsittelyn ja tietoliikennetiedustelun edellyttämän kytkennän toteuttaminen	Kytkenän suorittaja olisi käytännössä Suomen Erillisverkot Oy. Kytkenän suorittamisen jättäminen yrityksen tehtäväksi on kyseenalainen ratkaisu, vaikka Suomen Erillisverkot Oy onkin tällä hetkellä täysin valtiomisteinen. Ruotsissa kytkennän suorittamista tietoliikennetiedustelua varten valvoo erityinen toimielin (SIUN). Suomessa voitaisiin säätää, että kytkentä tehdään tiedusteluvaltuutetun valvonnassa, ja että tiedusteluvaltuutettu voi nimetä kytkennän teknisen suorittajan, joka voisi edelleen olla Suomen Erillisverkot Oy. Tällöin vastuu kytkennän suorittamisen asianmukaisuudesta säilyisi viranomaistaholla.
76 § Ilmoitus rikosepäilystä ja 77 § Ilmoittaminen eräissä tapauksissa	76 § Ilmoitus rikosepäilystä ja 77 § Ilmoittaminen eräissä tapauksissa	Huonontunut. Tietoja voisi edelleenkin luovuttaa rikostorjuntaan tavallisista, yleensä sakolla rangaistavista rikoksista (esim. pahoinpitely, tekijänoikeusrikos), joilla ei ole mitään tekemistä kansallisen turvallisuuden kanssa. Mahdollistaa pakkokeinolainsäädännön kiertämisen. Ilmoitusvelvollisuutta laajennettu muuttamalla aiempi viittaus RL 15:10 §:ään viittaukseksi rikoksiin, joista säädetty "ankarin rangaistus on vähintään kuusi

		<p>vuotta vankeutta". Tämä laajentaa ilmoitusvelvollisuutta merkittävästi. Aiempi muotoilu oli parempi.</p> <p>Esitystä pitää muuttaa siten, että rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettuja rikoksia koskevan ilmoitusvelvollisuuden lisäksi tietoja saisi luovuttaa esitutkintaan ainoastaan 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettujen rikosten rangaistavaksi säädetystä valmistelusta. Muita rikoksia koskevia tietoja ei pidä saada luovuttaa esitutkintaviranomaisille.</p>
86 § Tiedonhankinnasta ilmoittaminen	86 § Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen	<p>Huonontunut. Lisätty tilanteita, joissa tiedonhankinnan kohteelle ei tarvitse tehdä ilmoitusta, ellei esitutkintaa aloiteta.</p> <p>Nykymuotoilu on EIT:n oikeuskäytännön vastainen. Tiedustelun kohteella oltava tosiasiallinen mahdollisuus viedä asia oikeuden tutkittavaksi. Mahdollisuutta ei ole, jos tiedustelun kohteeksi joutumisesta ei ilmoiteta. Ei ole väliä aloitetaanko esitutkintaa, yksityisyyteen puuttuminen on joka tapauksessa tapahtunut.</p> <p>Edelleen 2 momentin mukaan Suomen kansalaiselle ei tarvitsisi ilmoittaa, että hänen yksityisiä viestejään on luettu, mikäli viestejä ei olisi saanut lukea sen vuoksi, että viestinnän molemmat osapuolet ovat Suomessa. Viranomaisen ei siis tarvitse ilmoittaa virheestään, jonka vuoksi tavallisen kansalaisen yksityisyyden suoja on murrettu tarpeettomasti.</p>
92 § Ilmaisukielto. Effin aiempi kommentti: "Lainkohtaan tulisi lisätä [--] momentti, jonka mukaan jokainen saa ilmaisukiellon estämättä ilmaista tiedusteluvaltuutetulle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle epäilyksensä siitä, että tiedustelulainsäädäntöä on rikottu, taikka muusta	92 § Ilmaisukielto. Lisätty uusi 5 momentti: "Ilmaisukiellon saanut saa 4 momentin estämättä ilmoittaa ilmaisukiellosta tiedusteluvaltuutetulle."	<p>Parantunut hieman. Uusi 5 mom. ei kuitenkaan vielä ole whistleblower-suoja.</p> <p>Huom. EU:n tietosuoja-asetuksen kansallista toimeenpanoa koskevassa TATTI-mietinnössä on ehdotettu uuteen tietosuojalakiin 20 §:ää, jossa säädettäisiin väärinkäytöksen ilmiantaneen</p>

<p>tiedusteluviranomaisen väärinkäytöksestä (whistleblower-suoja). On perusteltua merkitä samaan pykälään sekä ilmaisukiellon kohteen velvollisuudet että oikeudet."</p>		<p>tahon henkilöllisyyden suojaamisesta. Vastaava sääntely tulisi omaksua tiedustelulainsäädäntöön.</p>
<p>105 § Arkaluonteisten tietojen käsittely</p>	<p>(Poistettu.)</p>	<p>Esityksestä on poistettu kokonaan 10 luku "Sotilastiedustelun tietojärjestelmä ja muut henkilörekisterit".</p> <p>Effi esitti aiemmassa lausunnossaan tältä osin mm., että "esityksessä annetaan varsin laajat valtuudet kerätä äärimmäisen arkaluonteisia tietoja mistä tahansa rekistereistä ilman mitään lupamenettelyä tai tarvetta muutoinkaan perustella tiedonkeruuta".</p> <p>Effi totesi: "Tällöin tulisi ainakin säätää rekisteröidyn oikeudesta saada jälkikäteen tietää mitä häntä koskevia tietoja mistäkin rekistereistä on päätynyt tiedusteluviranomaisille."</p> <p>Nämä seikat on edelleen otettava huomioon.</p>
<p>134 § Menettely tuomioistuimessa</p>	<p>113 § Menettely tuomioistuimessa</p>	<p>Parantunut. Effi on aiemmin ehdottanut julkisen asiamiehen käyttöä vastaavasti kuin asuntokuuntelussa. Tiedustelun valvontaa koskevaan lakiin on esitetty uutta 14 §:ää, jonka mukaan "tiedusteluvaltuutetulla tai hänen määräämällään virkamiehellä on oikeus olla läsnä käsiteltäessä tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa tuomioistuimessa". Tämä vastaa Effin esitystä.</p>

Tiedustelun valvonta

Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta

Aiempi muotoilu	Uusi muotoilu	Effin kommentti
16 § Nimittäminen ja kelpoisuusvaatimukset	6 § Nimittäminen ja kelpoisuusvaatimukset	Ei parantunut. Tiedusteluvaltuutetun voisi nimittää valtioneuvoston sijaan eduskunta. Tämä korostaisi tiedusteluvaltuutetun riippumattomuutta hallitusvallasta. Vaihtoehtoisesti Nimittäminen voisi valtioneuvostossa tapahtua esimerkiksi tuomarivalintalautakunnan perustellusta esityksestä samaan tapaan kuin tuomarien nimittäminen.
21 § Kantelu	11 § Kantelu	Ei parantunut. Kantelu pitäisi voida tehdä myös anonyymisti. Kantelu-oikeus pitää antaa muillekin kuin niille, joita väärinkäytös koskettaa henkilökohtaisesti. Huom. EU:n tietosuojaa-asetuksen kansallista toimeenpanoa koskevassa TATTI-mietinnössä on ehdotettu uuteen tietosuojalakiin 20 §:ää, jossa säädettäisiin väärinkäytöksen ilmiantaneen tahon henkilöllisyyden suojaamisesta. Vastaava sääntely tulisi omaksua tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan lain 11 §:ään.
	14 § Läsnäolo-oikeus tuomioistuimessa	Uusi pykälä parantaa tilannetta. Effi on aiemmin ehdottanut julkisen asiamiehen käyttöä vastaavasti kuin asuntokuuntelussa. Tiedusteluvaltuutetun läsnäolo-oikeus tuomioistuimessa vastaa tätä Effin esitystä.
28 § Vuosikertomus	19 § Vuosikertomus	Ei parantunut. Kertomuksen julkisessa osassa tulisi ainakin esittää tilastollisia tietoja siitä, montako kertaa mitään tiedustelutoimivaltuutta on käytetty, sekä yleisesti kuvailla myönnettyjen tiedustelulupien kattavuutta.

		<p>Julkisesta osasta tulisi käydä ilmi kuinka laajoihin henkilöryhmiin, kuinka isoon verkkoalueeseen ja viestimääriin myönnetyt tiedusteluluvat ja toisaalta toteutetut tiedustelutoimenpiteet ovat kohdistuneet.</p> <p>Julkisessa osassa tulisi myös esittää tilastoja siitä paljonko ja kuinka monta eri henkilöä koskevia tietoja tiedusteluviranomaiset ovat saaneet muiden viranomaisten rekistereistä.</p>
	Muu ehdotus	<p>Effin mielestä laissa pitäisi säätää menettelystä, jonka mukaan tiedusteluviranomaiset voisivat tiedusteluvaltuutetun aloitteesta ja ohjauksessa esittää tuomioistuimelle tahallisen lainvastaisia lupahakemuksia ja katsoa menevätkö ne läpi. Näin voitaisiin koetella tuomioistuinkontrollin toimivuutta.</p> <p>Tiedusteluvaltuutettu julkaisisi näitä kokeiluja koskevat tiedot vuosikertomuksessaan.</p>